

Csóka Ferenc

Az 1912. évi XXXII. és XXXIII. törvénycikkek keletkezésének története, 1911–1912

Vajon miért is kell nekünk a hadbíráskodással, annak történetével, valamint egyes részterületeivel szorgalmasan foglalkoznunk? Stromfeld Aurél vezérkari százados minderről 1911-ben azt mondta: „A fegyveres hatalom fennállása, valamint eredményes működése a fegyelmen és a kötelesség teljesítésén nyugszik. Ha valamely tagja a hadseregnek ezek ellen vét, megtorlás szükséges. A polgári élettől eltérő különleges viszonyok szükségessé tették, hogy ... a tisztán katonai büntetésekre és vétségekre (függelomsértés, szökés, gyávaság stb. is) megfelelő büntetés szabassék ki.”¹ Társa, Schager Albin hadbíró százados pedig 1913-ban így folytatta: „A katonai büntetőjogot a hadigazgatás egyik legfontosabb részének ismerik el, mivel hivatása a hadsereg vasfegyelmének megvédése kártételekkel szemben.”²

Hadbíráskodásunk történetének irodalmát könnyedén áttekinthetjük. Cziáky Ferenc *A magyar katonai büntető és fegyelmi jog ezeréves története* című, 1924-ben kiadott könyvével kezdhetjük a sort, hozzátéve, hogy a szerző munkáját, annak minőségét érintő kételyek alighanem megalapozottak.³ Pálffy Géza *Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI–XVII. században* című, 1995-ben megjelentetett, egyrészt terjedelmesebb,

---

¹ Stromfeld Aurél: *Hadseregszervezés*. Budapest, Pallas kiadó, 1911. 253. o. Rövidítésjegyzék tanulmányom végén!

² Schager Albin: *Einführung in die neue Militärstrafprozeßordnung*. Wien: Manzsche kaiserliche und königliche Hofverlags- und Universitäts-Buchhandlung, 1913. IV. o.

³ Cziáky Ferenc: *A magyar katonai büntető és fegyelmi jog ezeréves története*. Budapest, Dunántúli Lapkiadó és Nyomda, 1924. 168. o.

másrészt alaposabb munkájával messzebbre mehetünk.⁴ Farkas Gyöngyi *A Magyar Honvédség katonai igazságügyi szervezetei és eljárásjoga* című, 2003-ban megírt dolgozata már tárgyunk irányába vezet.⁵ Mindemellett kijelenthetjük, katonai büntető perrendtartásunk történetéről, különösen annak régebbi területeiről szóló ismereteink nagyon szerények.

Vajon mit tudhatunk meg 1912. évi XXXII. és XXXIII. törvényeinkről, jogtörténeti kézikönyveinket forgatva? Jóformán semmit! Nézzük például a Csizmadia Andor szerkesztette *Magyar állam- és jogtörténet* 1972-es kiadásában a Harmadik rész III. fejezetének 4., *A büntetőeljárás jogot* tárgyaló cím apró, különösen jellemző részletét Kovács Kálmán tollából:

„A monopolkapitalista, imperialista korszak kibontakozása, a háborús készülődés... a büntetőeljárásra is rendkívül negatív hatást gyakorolt. A militarizálódás, a szabadságjogok megszorítása, a liberális burzsoá garanciák egyre nagyobb mérvű felszámolása jellemzik ezeket a változásokat. Megjelennek a katonai büntető perrendtartási törvények (1912. évi XXXII. és XXXIII. tc.); a kormány felhatalmazást kap a polgári egyének katonai bírászkodás alá helyezésére háborús veszély stb. esetén...”⁶

Remekül illik fentiekhez a Mezey Barna szerkesztette *Magyar jogtörténet* 4., átdolgozott, vagyis 2007. évi kiadásából a IV. részben foglalt 2. fejezet *A bűnvádi perrendtartás (1896)* című részének két-három évtizeddel későbbi gondolkodást tükröző helye:

„A háborús készülődés... a büntetőeljárást is módosította. Megjelentek a katonai büntető perrendtartási törvények (1912. évi XXXII. és XXXIII. törvények), amelyek szerint a kormány felhatalmazást kapott a polgári egyének katonai bírászkodás alá

---

⁴ Pálffy Géza: *Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI–XVII. században*. Győr, Megyei Levéltár, 1995. 342. o.

⁵ Farkas Gyöngyi: *A Magyar Honvédség katonai igazságügyi szervezetei és eljárásjoga*. Budapest, Kézirat, 2003. 150. o.

⁶ Csizmadia Andor (szerk.): *Magyar állam- és jogtörténet*. Budapest: Tankönyvkiadó. 1972. 549. o.

helyezésére háborús veszély stb. esetén.”⁷ Látható tehát, hogy a bolsevik, illetve sztálinista maszlag elhagyásán túl semmiféle ismeretbővülésről nem beszélhetünk.

Sajnálatos, hogy katonai büntetőeljárásunk tárgyilagos képének megalkotása helyett osztályharcos, helyenként túlideologizált leírásokkal találkozhatunk. Pedig Schager Albin hadbíró százados a katonai bünvádi perrendtartással való szorgalmas foglalkozást már 1913-ban fontosnak tartotta mind a hadsereg, mind a büntetőjog tudományának fejlődése szempontjából.⁸ Tartozunk magunknak, vagy legalábbis a tudománynak annyival, hogy az 1912. évi XXXII. és XXXIII. tc.-ek megszületésének századik évfordulóján felidézett tankönyvek anyagát jócskán meghaladjuk. Székely György és Csiha Gábor barátunkkal 2011 őszén folytatott beszélgetésünk nyomán gondoltam arra, hogy közös munkánkhoz legcélszerűbben nevezett törvénycikkek keletkezésének bemutatásával járulhatok hozzá.

Fontos megjegyezni, hogy Ausztria–Magyarország közös ügyéről, mégpedig fontos közös ügyéről, a katonai bünvádi perrendtartás kidolgozásáról szólnunk, mely soktényezős dolog. Szerepel benne az Osztrák Birodalmi Tanács, a Magyar Országgyűlés, az Uralkodó Kabinetirodája és Katonai Irodája, a Közös Minisztertanács, az Osztrák és Magyar Minisztertanács, az Osztrák és Magyar Miniszterelnökség, az Osztrák és Magyar Honvédelmi Minisztérium, illetve az Osztrák és Magyar Igazságügy-minisztérium. Leszögezem, hogy a szépen megmaradt osztrák levéltári anyagot sajnos nem vagy csak a szakirodalmon keresztül használhattam csupán, illetve, hogy a magyar anyagok – háborúk és forradalmak pusztítása következtében – többnyire erősen hiányosak.

Rátérve a katonai büntető perrendtartás történetére, megjegyzem, saját kutatás híján nem tudom, beszélhetünk-e 1754-nél korábban ilyesmiről. Mindenképpen szólhatunk róla az 1754-től 1914. június végéig, illetve július elejéig fennálló rendszer esetén.

---

⁷ Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, Osiris Kiadó, 2007. 456–457. o.

⁸ Schager i.m. 1913. IV. o.

Folyamatosan gyarapodó jogforrásanyagát az 1754. júniusi igazságügyi szabályzat, az 1768. decemberi büntető perrendtartás,⁹ melyet 1788-ban, 1803-ban, 1850-ben, 1853-ban és 1873-ban is reformáltak,¹⁰ az 1808-as, 1863-as és 1874-es szolgálati szabályzatok és a felsőbb bíróságok ezeket kiegészítő vagy megváltoztató rendelkezései, illetve döntései képezték. Végül a katonai büntető eljárásokhoz szükséges törvények és rendeletek példányainak megritkulása következtében 1884. júniusában ezek hiteles összeállításának bizalmas kiadására kerül sor.¹¹

Hogyan látták ezen bünvádi perrendtartást a kortársak? Vagyis Erdély Sándor és Darvai Fülöp, a Magyar Országgyűlés Képviselőháza által kiküldött Igazságügyi Bizottság vezető tagjai 1911-ben: „Ez az eljárás inquisitorius, írásbeli és titkos; harmadik személyek, mint védők szereplése ki van zárva; felfüggesztő hatályú perorvoslatnak (fellebbezésnek) csakis az elítélés egyes, igen ritka eseteiben van helye; az ítékezés törvényes bizonyítási szabályokhoz van kötve; az ítéletek csak a bírói felsőbbbségi jogot gyakorló parancsnok megerősítésével válnak jogerősekké, akit egyszersmind általában a kegyelmezés joga is megillet; a bíró, a vádló és a védő funkcióit a hadbíró egymaga látja el; a vizsgálóbíró tagja és előadója az ítélobírósnak.”¹² Kitűnő, szakszerű összefoglalás, további magyarázat nem is szükséges hozzá.

---

⁹ Wagner Walter: II. Die K. (u.) K. Armee – Gliederung und Aufgabenstellung. In Wandruszka Adam; Urbanitsch Peter (Herausgeber): *Die Bewaffnete Macht*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1987. 546. o. (*Die Habsburgermonarchie 1848–1918*. Band V.)

¹⁰ Schager i.m. 1913. 7. o.

¹¹ Wagner i.m. 1987 546 o.

¹² Budapest: Magyar Országos Levéltár II. Osztály: 1867–1944 közötti központi kormányzati, bírósági és ügyészségi szervek iratai K (L) Szekció: 1867–1944 közötti központi kormányzati, bírósági és ügyészségi szervek iratai 1848–1963 Országgyűlési Levéltár 1861–1945 Képviselőház... 1861–1944 K 2 Elnöki és általános iratok 1861–1944 517. csomó 49. sorszám.

Schager Albin hadbíró százados a régi, a korszerű polgári társadalomnak messze nem megfelelő katonai bünvádi perrendtartás hosszú, „látszólag panaszmentes” működését abban látja, hogy a jogilag képzett hadbírák egyetemi képzésük és polgári büntetőbíróságokon szerzett gyakorlatuk folytán évtizedek óta már egészen más, a tudományban és gyakorlatban egységesen elismert jogelveket tettek magukévá úgy, hogy az érvényes katonai bünvádi perrendtartás XVIII. századi alapelveihez már alig tudtak alkalmazkodni. Tehát az elavult katonai bünvádi perrendtartást a hadbírák lassan korszerűbb módon kezelték és a túlságosan elavult, túlságosan kemény rendelkezéseket a hadbíróságok gyakorlatában és ítélezésében mellőzték. Világos, hogy az ilyen állapot természetellenes és hosszú távon teljesen tarthatatlan.

Habár hadvezetésünk a korszerűsítés gondolatától sohasem zárkózott el, és már a XIX. század derekától reformmunkálatokkal foglalkozott, a perrendtartás átfogó megjavítása előtt komoly nehézségek, gondok álltak. Figyelemre méltó, hogy egy 1837-es, a katonai bünvádi perrendtartás kidolgozására vonatkozó parancslevél azt követeli, hogy ennek alapelvei a polgári jogszabályokkal a lehető legnagyobb összhangban legyenek. Politikai, társadalmi változások miatt a rákövetkező másfél évtized, benne különösen az 1848–1849-es esztendőök nem kedveztek, nem kedvezhettek a nagyon is időszerű tervek kivitelezésének. Mindemellett az 1853-ban kiadott polgári bünvádi perrendtartás a Bergmayr udvari tanácsos által a katonai bünvádi perrendtartáshoz készített tervezeteket használhatatlanná tették.

További fejlődést, egyúttal hosszantartó bonyodalmat is jelentett az 1855-ös új katonai büntető törvénykönyv, különösen magyar térfélről nézve. Közzétételi nyílt parancsában már egy új katonai büntető perrendtartás megjelenését hirdette meg.¹³ Dratschmidt hadbíró tábornok 1859-ben és 1860-ban is kidolgozott egy-egy tervezetet,¹⁴ mégpedig a saját kezdeményezéséből. Meg is

---

¹³ Wagner i.m. 1987 539. o.

¹⁴ Schager i.m. 1913. 3. o.

tárgyalták azokat, azonban a megváltozott politikai viszonyok miatt a dolog elakadt.¹⁵ Komers hadbíró tábornok 1861-ben dolgozott ki egy tervezetet,¹⁶ melynek sorsa minden bizonnyal azonosan alakult Dratschmidt hadbíró tábornok tervezeteinek sorsával. John Ferenc hadügyminiszter 1866 decemberében újonnan kidolgozott alapelveket terjesztett az uralkodó elé, ám az 1867-es kiegyezés új helyzetet, új körülményeket teremtett.¹⁷

Rögtön a kiegyezés után megindultak a katonai büntető perrendtartás megújítására törekvő munkálatok. Zatlaukal hadbíró ezredes 1868-ban készített egy tervezetet,¹⁸ melynek sorsáról nem sokat tudunk.¹⁹ Kuhn Ferenc hadügyminiszter dolgoztatott ki egy másik hasonló tervezetet 1869-ben.²⁰ Sajnos a következő években sem haladt ezen ügy előre, minként ezt Kuhn hadügyminiszter az uralkodónak 1871-ben jelentette és szakértekezlet tartását javasolta e kérdésben. Koller Sándor hadügyminiszter újabb tervezetet dolgoztatott ki 1874-ben, melyet a főparancsnokságoknak és a haditengerészetnek is elküldött. Végeredményben kedvező visszhangok, illetve vélemények érkeztek vissza. Persze a magyar igazságügy-miniszterhez küldött átiratára már csak utódja kapott „némi késéssel”, 1877-ben választ.²¹

Bylandt és Rheidt Artúr hadügyminiszter újabb tervezetet dolgoztatott ki 1878-ban.²² Megjegyzendő, hogy ezen tervezet nem hozott lényeges előrelépést, a kapcsolatos tárgyalások pedig keservesen haladtak előre.²³ Schager Albin szerint Hanskarl hadbíró tábornok készített 1893-ban tervezetet.²⁴ Wagner Valter úgy tudja,

---

¹⁵ Wagner i.m. 1987 539. o.

¹⁶ Schager i.m. 1913. 3. o.

¹⁷ Wagner i.m. 1987 540-541. o.

¹⁸ Schager i.m. 1913. 3. o.

¹⁹ Wagner i.m. 1987. 545. o.

²⁰ Schager i.m. 1913. 3. o.

²¹ Wagner i.m. 1987. 546. o.

²² Schager i.m. 1913. 3. o.

²³ Wagner i.m. 1987. 553. o.

²⁴ Schager i.m. 1913. 3. o.

hogy 1893-ban és 1895-ben Dangelmaier Emil hadbíró munkáira támaszkodva Fattinger Károly hadbíró százados készítette tervezeteket. Megjegyzendő, ezekben a korábban tett kifogásokat is figyelembe vették.²⁵ Dangelmaier hadbíró ezredes pedig 1897-ben dolgozta ki saját tervezetét – Schager Albin szerint.²⁶ Wagner Valter ugyanezen évben a Höchsmann hadbíró tábornok nevéhez fűződő tervezetről beszél, mellyel kapcsolatban főként a Magyar Honvédelmi Minisztérium fejtett ki ellenérveket.

Végtére a német katonai büntető perrendtartás megjelenése, illetve annak tanulmányozása után a Hadügyminisztérium 1901. februárban megszerezte az uralkodói engedélyt a legújabb tervezet kidolgozására.²⁷ Fattinger Károly hadbíró őrnagy készítette a legújabb tervezet,²⁸ olyan sikerrel, hogy a büntető perrendtartás ezen változata már 1901. májusban tárgyalásra készen állt. Gyorsan haladtak a tárgyalások, és 1903-ban csaknem teljes egyetértés alakult ki.²⁹ Fentebb említettem, hogy magyarországi forrásaink ezekről az alkudozásokról, eszmeceserékről roppant szegényesek. Mindemellett bepillantást nyerhetünk ezekbe a magyar minisztertanács éppen e fontos időszakból származó jegyzőkönyveinek szövegén keresztül.

1903. január 21-én a minisztertanács a 4. napirendi pontjában: „Tárgyalás alá vétetik a katonai bűnvádi perrendtartás törvényjavaslati tervezetére nézve egyfelől a honvédelmi és igazságügy-miniszter urak, másfelől a horvát–szlavon–dalmát országi bán úr között felmerült az iránti nézeteltérés: vajon az ezen tervezet 289–291., 368. és 389. §§-aiban megállapított vétségekre vonatkozó büntetőjogi határozmányok a hozandó közös törvény erejénél fogva Horvát–Szlavon országokra nézve is feltétlenül kötelezőknek tekintendők-e, vagy pedig tekintettel Horvát–Szlavon országoknak az igazságügy körében levő törvényhozási autonómiájára, a hozandó törvényben kimondassék-e, hogy az

---

²⁵ Wagner i.m. 1987. 553. o.

²⁶ Schager i.m. 1913. 3. o.

²⁷ Wagner i.m. 1987. 553. o.

²⁸ Schager i.m. 1913. 3. o.

²⁹ Wagner i.m. 1987. 553. o.

idézett §§-okba foglalt büntető határozatok Horvát–Szlavon országokra nézve külön autonóm törvény által állapítandók meg.

A minisztertanács a horvát–szlavon bán úrral egyetértőleg abban állapodott meg,

1. hogy a szóban levő törvényjavaslati tervezet 534. §-ának második bekezdése, melyben kimondatik, hogy Horvát–Szlavon országokban e törvényjavaslatnak az említett országok autonóm jogkörét érintő határozmányaira nézve külön törvény hozandó – hagyassék el,

2. hogy Horvát–Szlavon országok bánja az ezen törvényjavaslat 289–291., 368. és 389. §§-aiban megállapított büntető határozatok végrehajtásában a fórumok meghatározására nézve annak idején a horvát–szlavon országgyűlés elé törvényjavaslatot terjeszthet.”³⁰

1904. május 9-én, a minisztertanács 3. napirendi pontjában: „A Miniszterelnök úr a katonai bünvádi perrendtartás javaslata tárgyában a[z 1. szám] ... alatt idecsatolt előterjesztést tette.

A katonai bünvádi perrendtartásról szóló törvényjavaslatnak az 1903. év első felében tartott szóbeli tárgyalások alapján kidolgozott tervezetére a cs. ... miniszterelnök úr, mint a cs. ... igazságügy-minisztérium vezetője 1903. évi október hó 2-án 18.036/3. szám alatt tette meg észrevételeit.

Azt az álláspontot, melyet ezekkel az észrevételekkel szemben a magyar királyi igazságügyi és honvédelmi miniszter urakkal egyetértőleg a közös hadügyminiszter úr irányában kifejezésre juttatni kívánnék, szükségesnek tartom a minisztertanács elhatározása alá bocsátani.” A melléklet 24 oldal!³¹

1904. május 9-én, a minisztertanács 4. napirendi pontjában: „A honvédelmi miniszter úr a katonai bünvádi perrendtartásról szóló törvényjavaslatra vonatkozólag Horvát–Szlavon–Dalmát országok

³⁰ Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. Miniszterelnökségi levéltár 1854–1950 Miniszterelnökség 1854–1949 K 27 Minisztertanács... jegyzőkönyvek 1867–1944 1903. január 21-i minisztertanács 4. napirendi pontja.

³¹ Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. ML K 27 Mt jkv 1904. május 9-i minisztertanács 3. napirendi pontja.

bánja, illetőleg a horvát–szlavon–dalmát miniszter úr által felhozott kívánalmak tárgyában a [2. szám] alatt idecsatolt előterjesztést tette.

A császári és királyi közös hadügyminisztériumban még 1903. év nyarán elkészült a magyar és osztrák igazságügyi és honvédelmi miniszterek kiküldöttjeivel megtartott tanácskozások eredményeként a katonai bünvádi perrendtartásról szóló törvényjavaslat tervezete, melynek kidolgozásáról már a horvát–szlavón törvényhozás jogkörét érintő kérdések tárgyában 1903. évi január 21-én hozott magyar minisztertanácsi határozat is figyelembe vétetett, amely tervezet azután indokolással együtt további tárgyalás végett a magyar kormánynak is megküldetett.

Ezt a tervezetet a bán úrral is közöltem, aki arra vonatkozólag az 1903. év szeptember hó 6-án 5247. szám alatt hozzám intézett átiratában több oly kívánalmat támasztott, amelyekre nézve a minisztertanács határozatát provokálni szükségesnek tartottam, mivelből az előterjesztést a minisztertanács számára elkészítettem s azt előzetes tudomásul a tisztelt társminiszter uraknak 1903. év december hó 16-án 8658/el. szám alatt megküldöttem. – A horvát–szlavon–dalmát miniszter úr ezen előterjesztésem vétele után s annak a minisztertanácsban való előadása előtt, az 1904. évi február hó 10-én 76. szám alatt hozzám intézett átiratában a bán úrral egyetértőleg úgy az előterjesztésre, mint magára a tervezetre több észrevételt tett, minélfogva jónak láttam a már szétküldött korábbi előterjesztés visszavonásával és a bán és a horvát–szlavon–dalmát miniszter úrtól vett észrevételeket és indokaikat összesítve a magyar királyi igazságügyi miniszter úrnak azokra vonatkozólag kikért s általam is osztott ellenészrevételeivel és indítványaival együtt a következőkben terjeszteni a minisztertanács határozata alá.” A melléklet 27 oldal!³²

Vajon miért készült négy, illetve öt törvény – tehetjük fel a kérdést. Köszönjük ezt annak, hogy a magyarok külön-külön törvényt akartak egyrészt a hadseregnek, másrészt a két honvédségnek, mindemellett ugyanígy külön-külön büntető eljárási

---

³² Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. ML K 27 Mt jkv 1904. május 9-i minisztertanács 4. napirendi pontja.

törvényt is mindezeknek.³³ Hozzátehetjük persze, hogy ezen törvények csak lényegtelen részletekben különböznek egymástól. A közös véderő és a két honvédség számára készült törvények főként azáltal térnek el, hogy az utóbbiak a haditengerészet büntető eljárására vonatkozó rendelkezéseket nem tartalmazzák. Továbbiakban e törvények még a fejezetek és szakaszok számában is megegyeznek, ugyanis mindegyik 28 fejezetre oszlik és 495 paragrafust tartalmaz.³⁴

Tisztán látható minisztertanácsi jegyzőkönyveinkből is, hogy a szakmai tárgyalások szakszerű, tárgyilagos hangnemben folytak. Míg tehát szakkérdésekben a megegyezés, illetve az álláspontok közelítése viszonylag egyszerű kérdés volt, addig más, politikai jellegű kérdésekben, de főként a nyelvkérdésben, a magyar államnyelv kérdésében hosszú, keserves és nem feltétlenül ésszerű, gyakran eszetlen, a napi politika által befolyásolt politikai küzdelmek folytak. Különösen éles volt mindez az 1904. esztendő második felében. Szakkérdések bemutatására törekedvén nem kívánok ezek történetébe belemenni, megjegyzem viszont, hogy érdeklődők számára a Balla Antal szerkesztette *A Magyar Országgyűlés története 1867–1927* című, meglehetősen részletes könyvet ajánlhatom.³⁵

Fontos megjegyezni, hogy mindennek dacára a nyelvkérdés időleges kikapcsolásával sikerült már a tisztán jogi rendelkezések kérdésében 1906-ig teljes egyezsége jutni. Tény viszont, hogy a Hadügyminisztériumnak a védők beengedésének és a parancsnokok enyhítési jogának vonatkozásában még engedményeket kellett tennie. Pitreich Henrik hadügyminiszter 1906. augusztusban közölte az osztrák és magyar miniszterelnökkel, hogy nyelvkérdésben elment a katonailag még ésszerű, illetőleg elfogadható legvégső határig. Mindennek következtében még a fő és a fellebbezési tárgyalások is magyarul vagy a nemzeti nyelvek egyikén történhettek, minden

---

³³ Wagner i.m. 1987. 554. o.

³⁴ Schager i.m. 1913. 6. o.

³⁵ Balla Antal (szerk.): *A Magyar Országgyűlés története 1867–1927*. Budapest, Légrády Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság, 1928.

fórum ítéleteit a vádlott nyelvén lehetett kimondani, és a védők Magyarországon, valamint a legfelsőbb katonai törvényszéken is a magyar nyelvet használhatták.

További megbeszélések, tárgyalások következtek, viszont nyelvkérdésben, Schönaich Ferenc hadügyminiszter állandó sürgetése dacára, évekig nem sikerült előbbre jutni. Jó ideig válasza sem méltatták az osztrák, illetve magyar kormányok. Végre 1911-ben olyan kiegyezéssel megoldást értek el a nyelvkérdésben, mely immár mind a német szolgálati nyelv elvét, mind pedig a magyar államnyelvet figyelembe vette, mindemellett a birodalom mindkét felében bőven található nemzetiségek szükségleteinek is szépen eleget tett.³⁶ Hogy miért is kellett mindennek ilyen hosszú ideig húzódnia? E kérdésre Schager Albin hadbíró százados részletes magyarázatát tartom a legkielégítőbbnek:

„Mindkét országnak van polgári büntető perrendtartása, melyek a másik országétól lényeges pontokon eltérnek. Végére e mindkét ország hadserege számára kidolgozandó katonai büntető perrendtartásnak könnyen érthető okokból mindkét ország polgári büntető perrendtartását figyelembe kell vennie. Mindemellett nem szabad egyetlen percre szem elöl téveszteni, hogy a katonai büntető perrendtartás a hadsereg életterével mélységesen össze van kötve, hogy a katonai büntető perrendtartás ennél fogva csak olyan rendelkezéseket tartalmazhat, melyek a katonai büntetőjog legelőkelőbb céljával, a fegyelem megtartásával összhangban vannak. Ebből valamelyes képet szereztünk a csaknem beláthatatlan nehézségekről, melyeket a katonai büntetőeljárás reformjánál legyőzni kellett. Mindehhez járult, hogy nemritkán egyik vagy másik és néha egyidejűleg mindkét ország politikai viszonyai állottak hosszabb ideig a reformmunkák haladásának útjába, és, hogy olyanféle vitás kérdések szabályozásának, mint a bíróság nyelve a katonai büntetőeljárásban, nemcsak perbeli célszerűségi okokból, hanem mindenekelőtt változó politikai szempontokból lettek megítélve.

---

³⁶ Wagner i.m. 1987. 554. o.

Tehát imígyen történt, hogy az új katonai büntető perrendtartást körülbelül *egy tucat tervezet* előzte meg, és, hogy csak a Hadügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának jelenlegi vezetője *Fattinger Károly hadbíró ezredes* által kidolgozott tervezet biztosította azon szavatosságot, melyet a hadvezetés, a birodalom mindkét országának kormányai, Ausztria és Magyarország országgyűlései és a korona egy új katonai büntető perrendtartástól megkívánt.³⁷

Hazai Samu honvédelmi miniszter megrendelésére 1911. májusban elkészültek a törvényjavaslatok nyomtatott változatai. Egyrészt a *Törvényjavaslat a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról* (134 oldal), másrészt az *Indokolás a közös haderő bűnvádi perrendtartásának törvényjavaslatához* (141 oldal),³⁸ harmadrészt a *Törvényjavaslat a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról* (134 oldal), negyedszer az *Indokolás a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásának törvényjavaslatához* (8 oldal).³⁹ Példányszámuk összesen háromszáz volt.⁴⁰ Fontosabb könyvtárainkban (általában) megtalálhatók. Kutatóknak viszont a Magyar Országos Levéltár 1911. május 23-án aláírt példányait ajánlom,⁴¹ ahol különben a nyomtatással kapcsolatos levelezés és persze a számlák is fellelhetők.⁴²

Következő lépés a már előkészített törvényjavaslatoknak a Magyar Minisztérium elé terjesztése, melyre a kormány 1911. május 16-i ülésén került sor. Hazai Samu az 1. napirendi

---

³⁷ Schager i.m. 1913. 4-5. o.

³⁸ Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. OgyL K 2 Elnöki 517. csomó 49. sorszám.

³⁹ Bp.: MOL II. O. K. (L) Sz. OgyL K 2 Elnöki 517. csomó 48. sorszám.

⁴⁰ Bp. MOL II. O. K (L) Sz. OgyL K 2 Elnöki 981. kötet: A képviselőház 1912. évi iktatókönyve I. rész 134. iktatószám.

⁴¹ Bp. MOL II. O. K (L) Sz. OgyL K 2 Elnöki 517. csomó 49., illetve 48. sorszám.

⁴² Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. OgyL K 2 Elnöki 981. kötet: A képviselőház 1912. évi iktatókönyve I. rész 97-586. iktatószámok.

pontban a véderőről szóló törvényjavaslatot,⁴³ a 2. napirendi pontban a honvédségről szólót mutatta be, illetve kérte a minisztertanács hozzájárulását azok országgyűlési előterjesztéséhez.⁴⁴ Mivel szóban forgó törvényjavaslatok fontossága, sürgőssége nem képezte, nem képezhette vita tárgyát, csupán a leendő törvények pénzügyi vonatkozásait tárgyalták részletesen a 3. napirendi pontban:

„A honvédelmi miniszter úr részletesen megismerteti a közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról, illetőleg a honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslatokat és a minisztertanács hozzájárulását kéri, hogy ezt a két törvényjavaslatot Ő Felségétől kinyerendő legfelsőbb engedély alapján, alkotmányos tárgyalás végett az Országgyűlés elé terjeszthesse.” Mindezek után: „A minisztertanács a horvát–szlavon–dalmátországi bán úr által felvetett egyes kérdések tisztázása után a kért hozzájárulást megadja.”⁴⁵

További meghatározó lépését egy hét múlva tette Hazai Samu honvédelmi miniszter, mikor az 1910. évi június 21-ére hirdetett Magyar Országgyűlés Képviselőházának 1911. május 23-án, kedden, délelőtt 10 óra 15 perckor, Berzeviczy Albertnek,⁴⁶ a Nemzeti

---

⁴³ Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. ML K 27 Mt jkv 1904. május 16-i minisztertanács 1. napirendi pontja.

⁴⁴ Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. ML K 27 Mt jkv 1911. május 16-i minisztertanács 2. napirendi pontja.

⁴⁵ Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. ML K 27 Mt jkv 1911. május 16-i minisztertanács 3. napirendi pontja.

⁴⁶ Melczer László; Tagányi Sándor: [A Magyar Országgyűlés Képviselőházának] 163. országos ülés[e] 1911. május 23-án, kedden, Berzeviczy Albert, közben Kabós Ferenc elnöklete alatt: Hazai Samu honvédelmi miniszter előterjesztései. In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója*. VIII. kötet. Budapest: Athenaeum, 1911. 3. o. 2. h.-4. o. 1. h.

Munkapárt Budapest II. kerületi képviselőjének⁴⁷ elnökletével tartott 163. országos ülésén az egy héttel korábban, azaz május 16-án a kormány által jóváhagyott négy törvényjavaslatot a képviselőház elé terjesztette, mégpedig: „Először a véderőről, másodszer a honvédségről, harmadszer a közös haderőnek katonai bünvádi perrendtartásáról, negyedszer a honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról.”

„Kérem a Tisztelt Házat – mondotta rövid beszédében – méltóztassék elrendelni, hogy ezen törvényjavaslatok a képviselő urak között szétszassanak. Méltóztassék azt is elrendelni, hogy az osztályok elkerülésével a véderőről és a honvédségről szóló törvényjavaslatok a véderő és pénzügyi bizottságoknak, a közös haderő és a honvédség büntető perrendtartásáról szóló törvényjavaslatok pedig az igazságügyi és véderőbizottságoknak adassanak ki előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*”⁴⁸

Batthyány Tivadar a 48-as Justh-Párt szekszárdi képviselője⁴⁹ és Lovászy Márton a 48-as Justh-Párt ókanizsai képviselője,⁵⁰ szóltak bele, illetve hozzá. Berzeviczy Albert elnök Batthyány Tivadar és Lovászy Márton rendreutasítása után Justh Gyulának a 48-as Justh-Párt makói képviselőjének⁵¹ adja a szót. Justh képviselő némi választójogi kötözködés után kéri egyrészt a házszabály betartását, másrészt azt, hogy a honvédelmi miniszter kéréséről ne szavazzon a képviselőház. Lovászy képviselő közbeszólása szerint: „Úgy sem lesz ... egyikből sem törvény!” Batthyány képviselő pedig obstrukcióval fenyegetőzik.

Végtére Berzeviczy elnök kimondta: „A honvédelmi miniszter úr által előterjesztett törvényjavaslatokra nézve most a házszabályok

---

⁴⁷ Vásárhelyi Ferenc (szerk.): *A Magyar Országgyűlés. A Főrendiház és Képviselőház tagjainak életrajzi adatai.* Budapest: “Jókai” Könyvnyomdai Műintézet, 1910. 160-162. o.

⁴⁸ Melczer; Tagányi i.m. 1911. 3. o. 2. h.-4. o. 1. h.

⁴⁹ Vásárhelyi i.m. 1910. 155-156. o.

⁵⁰ Vásárhelyi i.m. 1910. 225. o.

⁵¹ Vásárhelyi i.m. 1910. 206-207. o.

értelmében csak az iránt szükséges intézkedni, hogy azok először a ház tagjai között kiosztassanak, miután már ki vannak nyomtatva, azonkívül – mint a honvédelmi miniszter úr kívánta –, a véderőről szóló törvényjavaslat a véderő és a pénzügyi bizottságokhoz, a honvédségről szóló törvényjavaslat a véderő és a pénzügyi bizottságokhoz, a közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról és a honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslatok az igazságügyi és a véderő bizottságokhoz utasíttassanak előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett.

Ha ezek a bizottságok jelentéseiket a ház elé terjesztették, akkor lesz a házszabályok értelmében helye afelett határozni, vajon a jelentések az osztályok mellőzésével tárgyalassanak-e vagy sem.

Azt tehát, amit a honvédelmi miniszter úr kíván, ezennel a Ház határozataként mondom ki.”⁵²

Fentiek mellett törvényjavaslatunk, pontosabban a bünvádi eljárásról szóló törvényjavaslat szakkörökben történő ismertetésére, illetve katonai és jogászai körökben való népszerűsítésére két szakférfi vállalkozott. Mégpedig egyrészt Gerő Gyula hadbíró ezredes, aki „Katonai bírászkodásunk reformja: A katonai bünvádi perrendtartásról szóló törvényjavaslatok ismertetése” című terjedelmes, kétrészes munkáját a *Magyar Katonai Közlöny* 1911. június-augusztusi füzetében közölte.⁵³ Illés Károly pedig „Katonai bünvádi perrendtartás” című rövidebb, de mindemellett komoly cikkét a *Jogállam* 1911. szeptemberi füzetében.⁵⁴ Mindketten a törvényjavaslatok előremutató voltát méltatták, illetve annak fontosságát hangsúlyozták.

Tárgyalván a hozzájuk előzetes megtárgyalásra küldött közös törvényjavaslatot a Magyar Országgyűlés Képviselőházának Igazságügyi Bizottsága 1911. július 20-i ülésén róla azt nyilatkozta:

---

⁵² Melczer; Tagányi i.m. 1911. 3. o. 2. h.-4. o. 1. h.

⁵³ Gerő Gyula: Katonai bírászkodásunk reformja: A katonai bünvádi perrendtartásról szóló törvényjavaslatok ismertetése. I-II. rész. In *Magyar Katonai Közlöny* IV. évfolyam: 1911. VI-VIII. füzet: június-augusztus.

⁵⁴ Illés Károly, Edvi: Katonai bünvádi perrendtartás. In: *Jogállam* X. évfolyam: 1911. 7. füzet: szeptember 512-531. o.

„Az igazságügyi bizottság többsége örömmel fogadta a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslatot és a bizottságnak még azok a tagjai is, akik pártállásuknál fogva a javaslatot nem támogathatták, azt a katonai büntető igazságszolgáltatás terén igen jelentékeny alkotásnak ismerték el. ... Megelégedéssel állapította meg az igazságügyi bizottság, hogy a javaslat az 1896: XXXIII. törvénycikkbe foglalt bűnvádi perrendtartáshoz simul, annak nyomán jár nemcsak elveiben, hanem kifejezéseiben is. ... Az előadottak alapján az igazságügyi bizottság a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 278. számú törvényjavaslatot általánosságban és a 487. §-ra nézve indítványozott ... módosítással részleteiben is a Tisztelt Háznak elfogadásra ajánlja.”⁵⁵

Fentiek mellett a honvéd törvényjavaslatról azt nyilatkozta: „A javaslat a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról benyújtott 278. számú törvényjavaslatnál csakis annyiban tér el, amennyiben az eltérést a honvédségnek a közös haderőtől eltérő szolgálati nyelve és szervezete megkívánja. – Ezért a bizottság annak megjegyzésével, hogy a honvéd bíróságok törvénykezési nyelvére vonatkozó rendelkezések megokolásra nem szorulnak, a jelen javaslatot a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslat tárgyában egyidejűleg beterjesztett jelentésében foglalt indokoknál fogva, a Tisztelt Háznak általánosságban és részleteiben elfogadásra ajánlja.”⁵⁶

---

⁵⁵ Erdély Sándor; Darvai Fülöp: Az igazságügyi bizottság jelentése a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 278. számú törvényjavaslat tárgyában. Budapest: 1911. július 20. In: Névtelen (szerk): *Az 1910. évi június hó 25-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának irományai*. XII. kötet. Budapest: Pesti Könyvnyomda, 1911. 333-342. o. (383. szám.)

⁵⁶ Erdély Sándor; Darvai Fülöp: Az igazságügyi bizottság jelentése a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 279. számú törvényjavaslat tárgyában. Budapest: 1911. július 20. In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 25-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának irományai*. XII. kötet. Budapest: Pesti Könyvnyomda, 1911. 348. o. (384. szám.)

Rövidesen a Magyar Országgyűlés Képviselőházának Véderőbizottsága is megtárgyalta a hozzájuk utasított közös törvényjavaslatot és 1911. július 26-i ülésén róla azt nyilatkozta: „A közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról szóló 278. számú törvényjavaslat jogászi értékét már mérlegelte az erre elsősorban hivatott igazságügyi bizottság. De a véderő bizottság sem zárkózhatik el annak méltatása előtt, hogy katonai igazságszolgáltatási tekintetben a javaslat teljes elismerést érdemlő alkotás, mert amidőn a katonai perrendben a vizsgálóbírói, vádlói, ítéldbírói és védői szerepnek helyébe mindezeknek a hatásköröknek szétválasztását, továbbá a külön vádat és védelmet nélkülöző eljárás helyébe a vádelvet és kapcsolatosan a védelmet, az írásbeliség helyébe a szóbeliséget és a közvetlenséget, az ügyek referálása helyébe a főtárgyalást, az eljárás titkossága helyébe a nyilvánosságot, a elavult fellebbviteli rendszer helyébe modern perorvoslatok rendszerét hozza be: nemcsak a mai állapotokhoz képest mutat igen nagy jelentőségű haladást, hanem a külföld legújabb hasonló törvényhozási művei közt is kiváló helyet fog majd elfoglalni. – Mindezeknél fogva a véderőbizottság a közös haderő katonai bünvádi perrendtartás[á]ról szóló 278. számú törvényjavaslatot általánosságban és a fentemlített helyesbítésekkel, valamint az igazságügyi bizottság által indítványozott módosítással részleteiben is a Tisztelt Háznak elfogadásra ajánlja.”⁵⁷

Folytatólag a honvédségre vonatkozó törvény javaslatáról azt nyilatkozta: „A javaslat a közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról benyújtott 278. számú törvényjavaslattal lényegében azonos rendelkezéseket tartalmaz. – Ezért ... a közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslat tárgyában egyidejűleg beterjesztett jelentésében foglalt indokoknál fogva a Tisztelt Háznak általánosságban és azzal a két helyesbítéssel,

---

⁵⁷ Tallián Béla; Németh Károly: A véderő bizottság jelentése a közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról szóló 278. számú törvényjavaslat tárgyában. In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 25-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának irományai.* XII. kötet. Budapest: Pesti Könyvnyomda, 1911. 343-347. o. (Melléklet a 383. számú irományhoz.)

hogy a 128. §. 4. bekezdésében »hadseregi és honvéd« szavak helyébe »hadseregi vagy honvéd« és ugyanennek a §-nak utolsó bekezdésében »felvenni« szó helyébe »szerkeszteni« szó tétessék, részleteiben is elfogadásra ajánlja.⁵⁸

Tehát ezen ítélettel ért végére az Igazságügyi és Véderő Bizottságok törvényünkkel, illetve törvényeinkkel kapcsolatos munkája. Jelentéseik előterjesztésére az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Magyar Országgyűlés Képviselőházának 1911. augusztus 1-én, kedden, délelőtt 10 óra 10 perckor, Berzeviczy Albert képviselőházi elnöknek, a Nemzeti Munkapárt Budapest II. kerületi képviselőjének elnökletével tartott 212. országos ülésén került sor. Darvai Fülöp az igazságügyi bizottság előadója jelentette először, hogy: „Az igazságügyi bizottság a ... két javaslatot ... tárgyalás alá vette, és a tárgyalást befejezte. Van szerencsém tisztelettel bemutatni az igazságügyi bizottságnak erre vonatkozó jelentését és kérem a Tisztelt Házat, méltóztassék intézkedni aziránt, hogy e jelentések kinyomattassanak és szétosztassanak és annak idején a véderő bizottságnak ugyanezen javaslatokra vonatkozó jelentéseivel együtt az osztályok mellőzésével napirendre tűzessenek.”

Németh Károly a véderő bizottság előadója jelentette másodszor: „Van szerencsém a véderő bizottságnak a ... törvényjavaslatokra vonatkozó kétrendbeli jelentését ezennel beterjeszteni...” Kérése, ha nem is szó szerint, de lényegét tekintve ugyanúgy a jelentések kinyomatására és szétosztására vonatkozott.

Végére a 2058. és 2059. határozatok nyomán elnök kimondta, az igazságügyi és véderőbizottság jelentései: „A közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslat tárgyában és a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslat tárgyában ki fog nyomtatni, a ház tagjai között szét fog osztatni és

---

⁵⁸ Tallián Béla; Németh Károly: A véderő bizottság jelentése a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 279. számú törvényjavaslat tárgyában. = In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 25-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának irományai*. XII. kötet. Budapest: Pesti Könyvnyomda, 1911. 349. o. (Melléklet a 384. számú irományhoz.)

annak idejében az osztályok mellőzésével a ház napirendjére tüzetni.”⁵⁹

Figyelemre méltó, hogy a Budapesti Ügyvédi Kör, illetve a Budapesti Ügyvédi Kamara, milyen komolyan foglalkozott az immár közismert törvényjavaslattal. Gábor Gyula és Burián Béla „A budapesti ügyvédi kör felirata az igazságügy-miniszterhez a katonai perrendtartás tárgyában” című 1911. június 30-án kelt írása az *Ügyvédek Lapja* az évi július 8-22-i számában, három folytatásban jelent meg.⁶⁰ Nevezett beadvány sorsáról nem tudunk, mivel az Igazságügy-minisztérium azon iratanyagát,⁶¹ ahol mindennek írásos nyoma lehetne, azt az oroszok 1956-ban megsemmisítették.⁶²

Szerencsésebb helyzetben vagyunk a Budapesti Ügyvédi Kamarának, Szivák Imre elnöktől és Pap József titkártól származó irományaival. Mégpedig egyrészt *A Magyar Országgyűlés mélyen tisztelt Képviselőházához Felirata a budapesti ügyvédi kamarának „a polgári perrendtartásról szóló 1911. I. törvénycikk életbeléptetéséről szóló törvényjavaslatok tárgyában* című, 1911. július 13-án kelt, továbbá másrészt *A Magyar Országgyűlés mélyen tisztelt Képviselőházához Felirata a Budapesti Ügyvédi Kamarának a katonai bünvádi perrendtartás javaslata tárgyában* című, 1911.

---

⁵⁹ Scitovszky Béla; Sacellár György: [A Magyar Országgyűlés Képviselőházának] 212. országos ülése[e] 1911. augusztus 1-én, kedden, Berzeviczy Albert elnöklete alatt: Az igazságügyi és a véderőbizottság jelentéseinek bemutatása a közös haderő és a honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslatok tárgyában. In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója*. X. kötet. Budapest: Athenaeum, 1911. 222. o.

⁶⁰ Gábor Gyula; Burián Béla: A budapesti ügyvédi kör felirata az igazságügyminiszterhez a katonai perrendtartás tárgyában. I-III. rész. In: *Ügyvédek Lapja* XXVIII. évfolyam: 1911. 27. szám: július 8-29. szám: július 22.

⁶¹ Kardos Kálmán: *Az Igazságügyminisztériumi Levéltár*. Repertórium. Budapest: Magyar Országos Levéltár, 1993. 227 o. (*Levéltári leltárak* 89.)

⁶² Lakos János: *A Magyar Országos Levéltár története*. Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2006. 576 o.

szeptember 14-én kelt dolgozatokkal, melyek egyikét július 20-án, a másikat október 6-án érkezették a Képviselőház irodájában.⁶³

„A közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról” szóló törvényjavaslat képviselőházi vitájának első részére, vagyis a javaslat általános vitájára és részletes tárgyalására az 1910. június 21-ére hirdetett Magyar Országgyűlés Képviselőházának 1912. június 5-én délelőtt⁶⁴ Tisza István képviselőházi elnöknek,⁶⁵ a Nemzeti Munkapárt aradi képviselőjének,⁶⁶ illetve Jankovich Béla képviselőházi másodelnöknek,⁶⁷ a Nemzeti Munkapárt ipolysági képviselőjének⁶⁸ elnökletével tartott 389. országos ülésén került sor.

Beszédet mondtak, a törvényjavaslat mellett érveltek Darvai Fülöp, a Képviselőház Igazságügyi Bizottságának előadója,⁶⁹ a Nemzeti Munkapárt szászsebesi képviselője,⁷⁰ Németh Károly a Nemzeti Munkapárt péri képviselője,⁷¹ Székely Ferenc igazságügy-miniszter,⁷² Nemzeti Munkapárt szombathelyi képviselője⁷³ és Blanár

---

⁶³ Bp. MOL II. O. K (L) Sz. OgyL Kh K 2 Elnöki 980. kötet: A Képviselőház 1911. évi iktatókönyve II. rész 2524., illetve 3807. iktatószámok.

⁶⁴ Bethlen József; Lónyay Géza: [A Magyar Országgyűlés Képviselőházának] 389. országos ülés[e] 1912. június 5-én, szerdán, [délelőtt.] Tisza István, közben Jankovich Béla elnöklete alatt: A közös haderő bünvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása; A honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés Képviselő-házának naplója*. XVI. kötet. Budapest: Athenaeum, 1912. 447. o. 2 h.-456. o. 1. h.

⁶⁵ Bölöny József; Hubai László: *Magyarország kormányai, 1848–2004*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004. 461. o.

⁶⁶ Vásárhelyi i.m. 1910. 287-289. o.

⁶⁷ Bölöny; Hubai i.m. 2004. 351. o.

⁶⁸ Vásárhelyi i.m. 1910. 203-204. o.

⁶⁹ Vásárhelyi i.m. 1910. 319-320. o.

⁷⁰ Vásárhelyi i.m. 1910. 173-174. o.

⁷¹ Vásárhelyi i.m. 1910. 243-244. o.

⁷² Bölöny; Hubai i.m. 2004. 450. o.

⁷³ Vásárhelyi i.m. 1910. 275-276. o.

Béla a Nemzeti Munkapárt kassai képviselője.⁷⁴ Több hozzászóló nem lévén, az általános vita lezárása után a Képviselőház 4632. számú határozatával a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Rövidke szünetet tartottak, majd utána Merse Félix képviselőházi jegyző, a Nemzeti Munkapárt kisszebeni képviselője⁷⁵ olvasta a törvényjavaslat 1-85. szakaszait, melyeket változatlanul elfogadtak. Mikor a 86. szakaszhoz értek, hozzászólott Kenedi Géza a Nemzeti Munkapárt dárdai képviselője⁷⁶ és Almássy László a Nemzeti Munkapárt szentendrei képviselője.⁷⁷ Végére a 86. szakaszt változatlanul fogadták el. Merse Félix jegyző olvasta a 87-486. szakaszokat, melyeket észrevétel nélkül fogadtak el. Tehát a Képviselőház ekképpen 4633. számú határozatával a törvényjavaslat 1-486. szakaszait változatlanul fogadta el. Mikor azután a 487. szakaszhoz értek Darvai Fülöp az Igazságügyi Bizottság előadója hozzászólásában az utolsó és utolsó előtti mondat megcserélését javasolta, amelynek következtében a Képviselőház 4634. számú határozatával a 487. szakaszt az előadó módosításával fogadta el. Tovább lépven Merse Félix jegyző olvasta a 488-495. szakaszokat, melyeket a képviselőház 4636. számú határozatával változatlanul fogadott el. Végére elnök kimondta: „A törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltván annak harmadszori olvasása a legközelebbi napon tartandó ülés napirendjére fog kitűzteni.” Folytatván azt mondta: „Jelentem a Tisztelt Háznak, hogy ezzel a törvényjavaslattal kapcsolatban elintézészt nyert a budapesti ügyvédi kamarának a törvényjavaslatra vonatkozó kérvénye is.”⁷⁸ Mindennek folyományaként a Képviselőház 4659. számú határozatával a vonatkozó kérvényeket irattárba helyezték.⁷⁹

---

⁷⁴ Vásárhelyi i.m. 1910. 60. o.

⁷⁵ Vásárhelyi i.m. 1910. 278-279. o.

⁷⁶ Vásárhelyi i.m. 1910. 213-214. o.

⁷⁷ Vásárhelyi i.m. 1910. 145-146. o.

⁷⁸ Bethlen; Lónyay i.m. 1912. 389! 447. o. 2 h.-456. o. 1. h.

⁷⁹ Bp. MOL II. O. K (L) Sz. OgyL Kh K 2 Elnöki 681. csomó 1911. II. rész 2998-4869. iktatószámok.

„A közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról” szóló törvényjavaslat képviselőházi vitájának második részére, vagyis a javaslat harmadszori felolvasására az 1910. június 21-ére hirdetett Magyar Országgyűlés Képviselőházának 1912. június 7-én délelőtt⁸⁰ Tisza István képviselőházi elnöknek,⁸¹ a Nemzeti Munkapárt aradi képviselőjének,⁸² illetve Jankovich Béla képviselőházi másodelnöknek,⁸³ a Nemzeti Munkapárt ipolysági képviselőjének⁸⁴ elnökletével tartott 391. országos ülésén került sor. Merse Félix jegyző olvasta a törvényjavaslatot, majd a Képviselőház 4658. számú határozatával harmadszor is elfogadta. Végére elnök kimondta: „A törvényjavaslat elfogadtatott és alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárulás céljából a főrendiházhoz áttétetik”⁸⁵

„A honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról” szóló törvényjavaslat képviselőházi vitájának első részére, vagyis általános vitájára és a részletes tárgyalás első felére az 1910. június 21-ére hirdetett Magyar Országgyűlés Képviselőházának 1912. június 5-én délelőtt⁸⁶ Tisza István képviselőházi elnöknek,⁸⁷ a Nemzeti Munkapárt aradi képviselőjének,⁸⁸ illetve Jankovich Béla képviselőházi másodelnöknek,⁸⁹ a Nemzeti Munkapárt ipolysági képviselőjének⁹⁰ elnökletével tartott 389. országos ülésén került sor.

---

⁸⁰ Bethlen József; Lónyay Géza: [A Magyar Országgyűlés Képviselőházának] 391. országos ülés[e] 1912. június 7-én, pénteken, [délelőtt,] Tisza István, közben Jankovich Béla elnöklété alatt: A legutóbb elfogadott törvényjavaslatok harmadszori olvasása. In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója*. XVI. kötet. Budapest: Athenaeum, 1912. 476. o. 2. h.

⁸¹ Bölöny; Hubai i.m. 2004. 461. o.

⁸² Vásárhelyi i.m. 1910. 287-289. o.

⁸³ Bölöny; Hubai i.m. 2004. 351. o.

⁸⁴ Vásárhelyi i.m. 1910. 203-204. o.

⁸⁵ Bethlen; Lónyay i.m. 1912. 391! 476. o. 2. h.

⁸⁶ Bethlen; Lónyay i.m. 1912. 389! 447. o. 2 h.-456. o. 1. h.

⁸⁷ Bölöny; Hubai i.m. 2004. 461. o.

⁸⁸ Vásárhelyi i.m. 1910. 287-289. o.

⁸⁹ Bölöny; Hubai i.m. 2004. 351. o.

⁹⁰ Vásárhelyi i.m. 1910. 203-204. o.

Beszédet mondtak, a törvényjavaslat mellett érveltek Darvai Fülöp az Igazságügyi Bizottság előadója és Jakabffy Elemér a Nemzeti Munkapárt németbogsáni képviselője.⁹¹ Több hozzászóló nem lévén az általános vita lezárása után a Képviselőház 4632. számú határozatával a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta. Rátérve a vita második részére, illetve annak első felére. Vermes Zoltán képviselőházi jegyző,⁹² a Nemzeti Munkapárt nagyszombati képviselője⁹³ olvasta a törvényjavaslat 1-127. szakaszait melyeket a Képviselőház 4638. számú határozatával észrevétel nélkül fogadott el. Mikor nevezett jegyző a 128. szakaszt olvasta Darvai Fülöp az igazságügyi bizottság előadója a feljelentések elfogadásával, illetve a jegyzőkönyvek szerkesztésével kapcsolatban a szakasz módosítását, pontosítását kérte, melyet a Képviselőház 4639. számú határozatával az előadó módosítása szerint fogadott el.⁹⁴

„A honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról” szóló törvényjavaslat képviselőházi vitájának második részére, vagyis a részletes tárgyalás második felére az 1910. június 21-ére hirdetett Magyar Országgyűlés Képviselőházának 1912. június 5-én, délután⁹⁵ Tisza István képviselőházi elnöknek,⁹⁶ a Nemzeti Munkapárt aradi képviselőjének,⁹⁷ illetve Jankovich Béla képviselőházi másodelnöknek,⁹⁸ a Nemzeti Munkapárt ipolysági képviselőjének⁹⁹

---

⁹¹ Vásárhelyi i.m. 1910. 202. o.

⁹² Vásárhelyi i.m. 1910. 316. o.

⁹³ Vásárhelyi i.m. 1910. 296. o.

⁹⁴ Bethlen; Lónyay i.m. 1912. 389! 447. o. 2 h.-456. o. 1. h.

⁹⁵ Lónyay Géza; Bethlen József: [A Magyar Országgyűlés Képviselőházának] 390. országos ülés[e] 1912. június 5-én, szerdán, [délután,] Tisza István, közben Jankovich Béla elnökle alatt: A honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása. In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója*. XVI. kötet. Budapest: Athenaeum, 1912. 458. o. 1. h.

⁹⁶ Bölöny; Hubai i.m. 2004. 461. o.

⁹⁷ Vásárhelyi i.m. 1910. 287-289. o.

⁹⁸ Bölöny; Hubai i.m. 2004. 351. o.

elnökletével tartott 390. országos ülésén került sor. Szász Károly képviselőházi jegyző,¹⁰⁰ a Nemzeti Munkapárt enyingi képviselője¹⁰¹ olvasta a törvényjavaslat 129-495. szakaszait, melyeket a Képviselőház 4644. számú határozatával észrevétel nélkül fogadott el. Végtére elnök kimondta: „Ezzel a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is letárgyaltván, annak harmadszori olvasása a következő ülés napirendjére fog kitűzteni.”¹⁰²

„A honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról” szóló törvényjavaslat képviselőházi vitájának harmadik részére, vagyis a javaslat harmadszori felolvasására az 1910. június 21-ére hirdetett Magyar Országgyűlés Képviselőházának 1912. június 7-én délelőtt¹⁰³ Tisza István képviselőházi elnöknek,¹⁰⁴ a Nemzeti Munkapárt aradi képviselőjének,¹⁰⁵ illetve Jankovich Béla képviselőházi másodelnöknek,¹⁰⁶ a Nemzeti Munkapárt ipolysági képviselőjének¹⁰⁷ elnökletével tartott 391. országos ülésén került sor. Vermes Zoltán képviselőházi jegyző,¹⁰⁸ a Nemzeti Munkapárt nagyszombati képviselője¹⁰⁹ olvasta a törvényjavaslatot, melyet a Magyar Országgyűlés Képviselőháza elnök kérdésére 4655. számú határozatával egyhangúlag elfogadott. Végtére elnök kimondta: „A törvényjavaslat harmadszori olvasásban is elfogadtatván, a ház a törvényjavaslatot alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárulás végett a főrendiházhoz áttétetni rendeli.”¹¹⁰

---

⁹⁹ Vásárhelyi i.m. 1910. 203-204. o.

¹⁰⁰ Vásárhelyi i.m. 1910. 316. o.

¹⁰¹ Vásárhelyi i.m. 1910. 273. o.

¹⁰² Lónyay; Bethlen i.m. 1912. 458. o. 1. h.

¹⁰³ Bethlen; Lónyay i.m. 1912. 391! 476. o. 2. h.

¹⁰⁴ Bölöny; Hubai i.m. 2004. 461. o.

¹⁰⁵ Vásárhelyi i.m. 1910. 287-289. o.

¹⁰⁶ Bölöny; Hubai i. m 2004. 351. o.

¹⁰⁷ Vásárhelyi i.m. 1910. 203-204. o.

¹⁰⁸ Vásárhelyi i.m. 1910. 316. o.

¹⁰⁹ Vásárhelyi i.m. 1910. 296. o.

¹¹⁰ Bethlen; Lónyay i.m. 1912. 391! 476. o. 2. h.

Szóban forgó, sokszor megnevezett törvényjavaslatok főrendiházi vitájára a Magyar Országgyűlés Főrendiházának 1912. június 15-én, szombaton előbb Csáky Albin, utóbb Jósika Sámuel elnöklete alatt tartott XXV. ülésén hetedik tárgykörként került sor. Kezdődött elsőként elnök bevezető szavaival, majd Degenfeld Pál jegyző felolvasta a Főrendiház Egyesült Közjogi és Törvénykezési, valamint Pénzügyi Bizottságának jelentését „a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról” szóló törvényjavaslatról. Felállással jelezték főrendeink, hogy a törvényjavaslatot általánosságban és a részletes tárgyalás alapjául elfogadják. Majd elnök ekként folytatta:

„Következik a részletes tárgyalás. – Mivel a méltóságos főrendeknek alkalmuk volt az ügyet áttanulmányozni, azt hiszem, az egyes szakaszoknak és fejezeteknek felolvasása is igen hosszú időt venne igénybe, miért is, ha meg méltóztatnak engedni, bátorkodom proponálni, méltóztassanak a javaslatot en bloc részleteiben is elfogadni.”

Továbbiakban a főrendek, ezen törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben is elfogadták, majd elnök zárszóként kimondta: „A méltóságos főrendek a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban és végszerkezetben a képviselőház szövegezése szerint elfogadták, miről a képviselőház értesítenni fog.”

Folytatván a megkezdett napirendi pontot elnök a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslat megtárgyalását jelenti be. Degenfeld Pál jegyző felolvassa korábban megnevezett bizottság jelentését. Később a főrendek ezen törvényjavaslatot is előbb általános vita alapjául, majd általánosságban és részleteiben is elfogadják. Miután elnök kimondta: „A törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is végszerkezetben a képviselőház szövegezése szerint elfogadottnak jelentem ki, amiről a Képviselőház értesítenni fog.”¹¹¹

---

¹¹¹ Névtelen: A [Magyar Országgyűlés] Főrendiház[ának] XXV. ülése 1912. június 15-én, szombaton, Csáky Albin, utóbb Jósika Sámuel elnöklete alatt: A véderőről, a honvédségről, a közös véderő bűnvádi perrendtartásáról és a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló törvényjavaslatok

Szentesítési Közös Bizottságnak, pontosabban a Magyar Országgyűlés Szentesítési Közös Bizottságának hívták „az Országgyűlés mindkét Háza által hozott határozat értelmében legfelsőbb szentesítés végett felterjesztendő törvényjavaslatok átvizsgálására összejött bizottság”-ot. Nevezett, mindeddig kevésbé ismert bizottság 1912. június 16-án, Jósika Sámuel főrendiházi elnök elnökletével megtartott 16. ülésén tárgyalták az immár mindkét Ház által elfogadott javaslatok szövegeit. Tagok, jelenlévők voltak a Képviselőház részéről Tisza István elnök és Szász Károly jegyző, a Főrendiház részéről fentebb megnevezett Jósika Sámuel elnök és Széchényi Bertalan jegyző, a kormány részéről Gerő Gyula hadbíró ezredes és Ferdinándy Géza honvédelmi miniszteri tanácsos. Jegyzőkönyvből megtudjuk, hogy:

„A bizottság összeolvasta és átvizsgálta: 1. »a véderőről«; 2. »a honvédségről«; 3. »a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról«; és 4. »a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról« szóló törvényjavaslatokat. – A bizottság ezen törvényjavaslatok szövegeit az országgyűlés két Háza határozataival egyezőknek találván, a törvényjavaslatokat legfelsőbb szentesítés alá terjeszthetőeknek jelenti ki és a hitelesített két példányt a két Ház illető jegyzői által aláírta.”¹¹²

Rövidesen megjárta Bécset, majd Iszfürdőt is a szentesítésre váró négy, illetve öt törvény. Mindennek nyoma a Magyar Miniszterelnökség levéltárában, ott, ahol az ügyvitel és az irattározás rendszerének megfelelően lennie kellene, vagyis az 1912. évi iratok X. tételében nem található.¹¹³ Valószínű, hogy Bécsben a Kabinetirodai Levéltárban több mindent találnánk erről,¹¹⁴ hogyha

---

tárgyalása. In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés Főrendiházának Naplója*. I. kötet. Budapest: Athenaeum, 1912. 223. o. 1-2. h.

¹¹² Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. OgyL Kh K 2 Elnöki 624. csomó 16. sorszám.

¹¹³ Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. ML K 26 Központilag iktatott és irattározott iratok 1867–1944 941. csomó 1912. X. tétel.

¹¹⁴ Benard Anne: *Guide des Archives Nationales Autrichiennes a l'usage du lecteur francophone*. Horn, Ferdinnd Berger und Söhne, 1995. 47-50. o.

erre lenne módunk. Leolvashatjuk az eredeti példányokról, hogy említett négy meg egy törvény záradékolása és aláírása Iszfürdön, 1912. július 5-én történt.¹¹⁵ Szentesítés utáni kihirdetésük, mint XXX-XXXIII. , illetve XXXIV. törvénycikké az *Országos Törvénytár* ugyanazon évi 11. július 8-i számában került sor.¹¹⁶ Lukács László miniszterelnök erről következő átiratban értesítette Tisza István képviselőházi elnököt 1912. július 15-én:

„A törvények kihirdetéséről szóló 1881. LXVI. 8. §-a értelmében van szerencsém Nagyméltóságodnak a Tisztelt Képviselőháznak leendő bejelentés végett tisztelettel értesíteni, hogy »a véderőről«, »a honvédségről«, »a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról« és »a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról« szóló törvényjavaslatok Ő Felsége által Bad-Ischlben az 1912. év július hava ötödik napján legkegyelmesebben szentesítettén, mint ezidei XXX-XXXIII. (harmincadik-harmincharmadik) törvénycikk az »Országos Törvénytár« útján folyó évi július hó 8. napján kihirdetettek. – Ezen törvénycikknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányait az Országos Levéltárban helyeztetem el.”¹¹⁷ Ugyanilyen tartalmú levelet kellett persze Jósika Sámuel főrendiházi elnöknek is kapnia.

Természetes dolog, hogy az Országgyűlés nyári szünete miatt Lukács László miniszterelnöknek Tisza István képviselőházi elnökhöz intézett átiratának képviselőházi bemutatása váratott magára. Minderre a Magyar Országgyűlés Képviselőházának 1912. szeptember 17-én délelőtt 10 óra 20 perckor Tisza István említett képviselőházi elnöknek, közben Beöthy Pálnak, a Nemzeti Munkapárt törökszentmiklósi képviselőjének elnökletével tartott 406. országos ülésén tizennégy másik átirattal együtt került sor, melyek a

---

¹¹⁵ Bp.: MOL I. Osztály: 1867 előtti központi és regionális kormányzati, bírósági és ügyészségi szervek iratai N Szekció: Regnicolaris Levéltár 1222–1988 Archivum regni 1222–1988 N 45 Ladula H. Privilegia recte articuli 1267–1988 23. doboz 1912. évi XXX-XXXIII. törvénycikk.

¹¹⁶ II. Ferenc; Lukács László: 1912. évi XXX-XXXIV. törvénycikk. In *Országos Törvénytár* 1912. 11. szám: július 8. 251-578. o.

¹¹⁷ Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. OgyL Kh K 2 Elnöki 634. csomó 1910–1936.

XXVII-LX. törvénycikkek szentesítését és kihirdetését tudatták hát a képviselőházzal.¹¹⁸ Röviddel később a Magyar Országgyűlés Főrendiházának 1912. szeptember 17-én 12 óra 5 perckor Jósika Sámuel elnökletével tartott XXXI. ülésén megtörtént Lukács László miniszterelnöknek Jósika Sámuel főrendiházi elnökhöz intézett lényegében azonos tartalmú átiratának, illetve átiratainak bemutatása is.¹¹⁹

Hagyományos további lépés a szentesített és kihirdetett törvényeknek a Magyar Országos Levéltárban történő elhelyezése. Lukács László miniszterelnök 1912. október 24-én, 6139. számmal küldte a XXX-XXXIII. törvénycikkek eredeti példányait megőrzés végett a levéltárba, és róla elismervényt kért. Nevezett átirata október 28-án érkezett a címzetthez és ott 1828-as számon iktatták,¹²⁰ majd a szóban forgó négy törvény eredeti példányát a Regnicoláris Levéltárban az Archivum regni Ladula H-jába a Privilegia recte articuli című sorozatba tették le.¹²¹ Mindezek után 1912. november 19-én: „Az elismervény fölterjesztett.” Hozzáteszem, persze, hogy az eredetileg a IV. kútfő 28. tételébe sorolt iratot régen, nagyon régen

---

¹¹⁸ Tagányi Károly; Niamešny Mihály: [A Magyar Országgyűlés Képviselőházának] 406. országos ülés[e] 1912. szeptember 17-én, pénteken, Tisza István, közben Beóthy Pál elnökle alatt: Elnöki előterjesztések. [Miniszterelnök átiratainak bemutatása.] In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója*. XVII. kötet. Budapest: Athenaeum, 1913. 87. o. 2. h.-88. o. 2. h.

¹¹⁹ Névtelen: A [Magyar Országgyűlés] Főrendiház[ának] XXXI. ülése 1912. szeptember 17-én, kedden, Jósika Sámuel elnökle alatt: Elnöki előterjesztések. [Miniszterelnök átiratainak bemutatása.] In: Névtelen (szerk.): *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés Főrendiházának Naplója*. II. kötet. Budapest: Athenaeum, 1913. 16. o. 2. h.-17. o. 1. h.

¹²⁰ Bp.: MOL Főigazgatói Titkárság Y Szekció: A Magyar Országos Levéltár Levéltára (1862) 1875–1994 előtti iratok Y 1 Általános iratok 1875–1944 267. kötet: Iktatókönyv, 1912. 1828. iktatószám.

¹²¹ Bp.: MOL I. O. N. Sz. Ar N 45 Ladula H. Privilegia recte articuli 1267–1988 23. doboz 1912. évi XXX-XXXIII. törvénycikkek.

kiselejtezték,¹²² az elismervényt pedig a Miniszterelnökségi Levéltár megfelelő tételében nem találtam.¹²³

Végtére néhány kortársi méltatás. Schager Albin hadbíró százados „*Bevezetés az új katonai büntető perrendtartásba*” című 1913-ban megjelentetett könyvében egyszerűen megállapítja: „1912 július 5. óta új katonai büntető perrendtartásunk van, mely a birodalom államjogi felépítésének és az osztrák-magyar hadsereg védalkotmányának megfelelően egy osztrák és egy magyar törvényben a közös véderő azaz a közös hadsereg és a haditengerészet büntető perrendtartásáról, egy osztrák törvényben az osztrák császári honvédség katonai büntető perrendtartásáról és egy magyar törvényben a magyar királyi honvédség katonai büntető perrendtartásáról, van rögzítve. Mindeme négy törvényt egy a közös véderő katonai büntető perrendtartásáról szóló Bosznia-hercegovinai törvény követi majd. Ezek legkésőbb 1914. július 9-én lépnek hatályba.”¹²⁴

Győrffy László hadbíró főhadnagy „A katonai büntető törvény és az új katonai bünvádi perrendtartás” című a *Bűnügyi Szemle* 1914. április 15-i számában közölt cikkében kimondja: „A[z 1914.] július 1-én életbelépő katonai bünvádi perrendtartás a katonai büntetőjognak újkorát nyitja meg. Soha még akkora lépést a jogfejlődés terén nem figyelhettünk meg, mint amekkora lendülettel ez a sokáig vajúdó törvény az egész katonai jogéletet a modern judikatura magaslatára emeli. Lehullik ... [II.] Mária ... »peinliche Halsgerichtsordnung«-jának titokzatos kínai fala és ezzel új terület kerül modern megmunkálás alá a jogtudományok birodalmában. Mert azt hiszem, nem csalódom, ha azt mondom, hogy általában még a jogászközönségnek is gyenge fogalmi vannak a katonai büntetőjogról, és azon nem is csodálkozhatunk, mert a nagy többség hol hallott volna arról, és hol látta volna annak alkalmazását. Pedig

---

¹²² Bp.: MOL FT Y Sz. 1945 előtti iratok Y 1 Általános 267. kötet: Iktatókönyv, 1912. 1828. iktatószám.

¹²³ Bp.: MOL II. O. K (L) Sz. ML K 26 Központilag 941. csomó 1912. X. tétel.

¹²⁴ Schager i.m. 1913. 5-6. o.

sohasem lehetett közömbös a katonai jogszolgáltatás még a nem jogász polgári egyének előtt sem, mert alig van család, amelyiknek hozzátartozója valami réven nem állott volna a katonai bíróság illetékessége alatt.”¹²⁵

Záró mozzanatként törvényünk, illetve törvényeink kihirdetése után Hazai Samu honvédelmi miniszter 1912. augusztus 24-ei előterjesztésében „Az új véd[erő]- és honvédségi törvény, valamint a katonai bűnvádi perrendtartás kidolgozása alkalmából” javasolta „a vezetésére bízott minisztérium azon személyeinek legfelsőbb kitüntetését, kik e törvények kidolgozásánál kiválóan közreműködtek”. Királyunk Bécsben, 1912. szeptember 9-én kelt elhatározásával honvédelmi minisztere javaslatát megerősítette. Megjegyzem, hogy az itt közölt névsorba *Magyarország Tiszti Cím- és Névtárával*, pontosabban annak XXXI., azaz 1912-es évfolyamával történt gondos egybevetés nyomán csakis a katonai bűnvádi perrendtartással kapcsolatban biztosan, illetve feltehetően érdemeket szerzettek neveit vettem be.¹²⁶

Fentiek nyomán Szurmay Sándor vezérőrnagy, a honvédelmi minisztérium I. csoportjának főnöke a Lipótrend lovagkeresztjét díjmentesen, Belitska Sándor vezérkari alezredes ugyanezen minisztérium 1. osztályának vezetője a 3. osztályú Vaskoronarendet díjmentesen kapta meg, továbbá az ugyanezen minisztériumba beosztott Tombor Jenő vezérkari százados és Pukács Alfréd a 8., lugosi honvéd gyalogezred létszám feletti századosa a katonai érdemkereszt adományában részesült.

Számunkra persze hadbíráink kitüntetései fontosak leginkább. Közülük Pap Kálmán hadbíró tábornok, a honvédelmi minisztérium X. csoportjának főnöke, aki egyúttal a honvéd hadbírói tisztikar főnöke is, továbbá az ugyanezen minisztériumba beosztott kolgyári Császár Győző és doktor Németh Alajos hadbíró századosok részére

---

¹²⁵ Győrffy László: A katonai büntető törvény és az új katonai büntető perrendtartás. In *Bűnügyi Szemle* II. évfolyam: 1914. 7. szám: április 15. 318-319. o.

¹²⁶ Névtelen: *Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium*. In *Magyarország Tiszti Cím- és Névtára* XXXI. évfolyam: 1912. 529-546. o.

„Megelégedésem kifejezése tudtul adandó”, végül Gerő Gyula hadbíró ezredesnek, a honvédelemi minisztérium 15/a. osztálya vezetőjének „Megelégedésem kifejezése újólaj tudtul adandó” – olvashatjuk az elhatározásban.¹²⁷

Hazai Samu honvédelmi miniszter dr. Németh Alajos hadbíró századoshoz intézett levelének fogalmazványa így hangzik: „Ő császári és királyi *Felsege* folyó évi szeptember hó 9-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott, hogy százados úrnak, a katonai bűnvádi perrendtartásokról szóló törvények létrejötte körül kifejtett kitűnő szolgálatai elismeréséül a legfelsőbb megelégedés kifejezése tudtul adassék. Miről százados urat, a piros szalagon levő bronz katonai érdemérem csatolása mellett, ezennel értesitem.” [Budapest,] 1912. szeptember 20.¹²⁸

Szóban forgó, immár csakis a honvédségről szóló, vagyis az 1912. évi XXXIII. törvénycikk végrehajtása érdekében szerzőségi jelölés nélkül hat szolgálati könyvet hoztak forgalomba a Magyar Királyi Honvédség számára 1913-1914. folyamán, melyeknek első tétele *A Magyar Királyi Honvédség katonai bűnvádi perrendtartása*. (1912. évi XXXIII. törvénycikk.),¹²⁹ második darabja a *Rendelkezések a katonai bűnvádi eljárásra vonatkozólag mozgósítás esetében*,¹³⁰ harmadik tétele az *Ideiglenes utasítás és ügyviteli*

---

¹²⁷ Bp.: Hadtörténelmi Levéltár: I. Fondfőcsoport: Országos katonai hatóságok (1740–1945): Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium Levéltára: Kikülönített gyűjtemények 1867–1945 41. A magyar királyi honvédelmi miniszter legfelsőbb előterjesztései 1867–1945 45. doboz 1912. július-december.

¹²⁸ Bp.: HL I. Ffcs. MKHML 28. MKHM 1912. Elnöki a osztály iratai.

¹²⁹ Névtelen: *A Magyar Királyi Honvédség katonai bűnvádi perrendtartása*. (1912. évi XXXIII. törvénycikk.) Budapest: Honvédelmi Minisztérium, 1913. 322 o.

¹³⁰ Névtelen: *Rendelkezések a katonai bűnvádi eljárásra vonatkozólag mozgósítás esetében*. Budapest: Állami Nyomda, 1914. 18 o.

szabályzat a Legfelsőbb Honvéd Törvényszék számára,¹³¹ negyedik darabja az *Ideiglenes utasítás és ügyviteli szabályzat a Magyar Királyi Honvéd Dandár- és Hadosztálybíróóságok számára*,¹³² ötödik tétele az *Ideiglenes utasítás és ügyviteli szabályzat az illetékes parancsnokok, ezek ügyészi közegei és a honvéd koronaügyész számára*,¹³³ hatodik darabja pedig az *Ideiglenes utasítás a Magyar Királyi Honvédség parancsnokságainak és helyihatóságainak közreműködéséről a katonai bünvádi eljárásban*.¹³⁴

Felsorolt katonai rendelkezések, utasítások természetesen az 1912. évi XXXIII. törvénycikkkel együtt 1914. július 1-én léptek hatályba. „Ekkor állították fel a dandár- és a hadosztálybíróóságokat. Dandárbíróóságot helyeztek Budapestre, Pécsre, Szegedre, Lugosra, Nagyváradra, Kassára, Szatmárnémetibe, Pozsonyba, Nyitrára, Veszprémbe, Kolozsvárra, Nagyszebenbe, Zágrábra és Pozsegára. A hadosztálybíróóságok székhelyei Budapesten, Szegeden, Kassán, Pozsonyban, Kolozsvárott és Zágrábban voltak. Ami a Pozsegán tervezett dandárbíróóságot illeti, annak férőhelyiségét az ott építés alatt álló honvéd gyaloglaktanyában kívánták elhelyezni, így ezt csak az építés befejeztével, 1915. március 1-én állították fel.”¹³⁵

---

¹³¹ Névtelen: *Ideiglenes utasítás és ügyviteli szabályzat a Legfelsőbb Honvéd Törvényszék számára*. Budapest: Honvédelmi Minisztérium, 1914. 48 o.

¹³² Névtelen: *Ideiglenes utasítás és ügyviteli szabályzat a Magyar Királyi Honvéd Dandár- és Hadosztálybíróóságok számára*. Budapest: Honvédelmi Minisztérium, 1914. 155 o.

¹³³ Névtelen: *Ideiglenes utasítás és ügyviteli szabályzat az illetékes parancsnokok, ezek ügyészi közegei és a honvéd koronaügyész számára*. Budapest: Honvédelmi Minisztérium, 1914. 151 o.

¹³⁴ Névtelen: *Ideiglenes utasítás a Magyar Királyi Honvédség parancsnokságainak és helyihatóságainak közreműködéséről a katonai bünvádi eljárásban*. Budapest: Honvédelmi Minisztérium, 1914. 29 o.

¹³⁵ Farkas Gyöngyi; Gál Attila: *Magyar királyi katonai törvényszékek, tábori bíróságok, 1867–1945*. In Farkas Gyöngyi (szerk.): *A Hadtörténelmi Levéltár katonai igazságügyi szerveinek, iratainak repertórium, 1802–1991*. Budapest: Paktum Nyomdaipari Társaság, 50-51. o.

Rövidítésjegyzék

- Ar = Archivum regni 1222–1988
Általános = Általános iratok 1875–1944
Bp. = Budapest
Elnöki = Elnöki és általános iratok 1861–1944
FT = Főigazgatói Titkárság
h. = hasáb
i. m. = idézett mű
K (L) Sz. = K (L) Szekció: 1867–1944 közötti központi kormányzati, bírósági és ügyészségi szervek iratai 1848 – 1963
Kh = Képviselőház... 1861–1944
Központilag = Központilag iktatott és irattározott iratok 1867–1944
MKHM = Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium 1867-1918
MKHML = A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium Levéltára
MOL = Magyar Országos Levéltár
ML = Miniszterelnökségi levéltár 1854–1950 Miniszterelnökség 1854–1949
Mt jkv = Minisztertanácsi... jegyzőkönyvek 1867–1944
N. Sz. = N Szekció: Regnicolaris Levéltár 1222–1988
o. = oldal
OgyL = Országgyűlési Levéltár 1861–1945
szerk. = szerkesztő
Y Sz. = Y Szekció: A Magyar Országos Levéltár Levéltára (1862) 1875–1994
I. Ffcs. = I. Fondfőcsoport: Országos katonai hatóságok (1740–1945)
I. O. = I. Osztály: 1867 előtti központi és regionális kormányzati, bírósági és ügyészségi szervek iratai
II. O. = II. Osztály: 1867–1944 közötti központi kormányzati, bírósági és ügyészségi szervek iratai